

rövidesen orosz nyelvtanárságot vállalhatott egykori iskolájában. Később álnéven orosz és francia műfordításokkal jelentkezett.

1958-ban azonban újabb megpróbáltatások elé nézett: az 1956-os magyar forradalom leverését követő román erőszakhullám idején tanári állásából eltávolították, ezután tizenkét esztendőig a kolozsvári könyvterjesztő vállalatnál rakodómunkás, majd bolti eladó volt. Dióbar-n köpenyében, az arcán egyetemi tanáros méltósággal hordta a könyveket Kolozsvár utcáin. Ebben a helyzetben is magabiztosság sugárzott róla: mosolygott, bízott és várt. „Ezt is vállalni kellett, nem duzzoghattam – írta később –, mert négy gyermeket kellett közben felnevelni.”

1968-tól Románia nemzeti politikájában időleges enyhülés következett be. A megpróbáltatásokat túlélte Mikó Imrének a hatalom eltúrte, hogy a művelődési életben újra szerepet vállaljon, ő pedig megtalálta az alkotó munkának azt a területét, mely alkatának megfelelt és ahol szerényen meghúzódkhatott. Újra saját neve alatt publikálhatott, majd 1970-től a Kritérium Könyvkiadó kolozsvári fiókjának szerkesztője lett. Egyházi tiszttségeket is elvállalt, az Erdélyi Unitárius Egyház főgondnokaként megszervezte az egyházalapítás 400. évfordulójának nemzetközi megünneplését Kolozsváron.

Élete utolsó évtizedében a művelődéstörténet felé fordult. Népszerű életregényt írt az erdélyi reformkor nagy személyiségéről Bölöni Farkas Sándorról (*A bércre esett fa*. Bukarest, 1969) és száz dokumentum alapján megjelenítette Brassai Sámuelnek az utolsó polihisztnak az életútját (*Az utolsó erdélyi polihisztnor*. Bukarest, 1971). Ezekben a kötetekben a szülőföld és az értelmiség viszonyát boncolgatta, főhősei az erdélyi magyarság számára példát mutatnak korszerű társadalmi magatartásból, népszolgálatból és hazafiságból.

Kortársaira és mestereire emlékezett az *Akik előttem jártak* (Bukarest, 1976) című kötetben. „Önéletírás helyett ajánlom azokat, akik előttem jártak – írta – akiknek igyekeztem a nyomukba lépni ... vagy, akik valamilyen téren messzebb jutottak nálam”. Kós Károly, Krenner Miklós, Makkai Sándor, Szabó T. Attila stb. szellemiségét érezte magáénak. Élete vége felé újra visszatért a nagy témához, a kisebbségi jog problémaköréhez. Tanulmányai – az együtt élő nemzetiségek jogegyenlőségéről, a nemzetről és nemzetiségről, a nyelvről és jogról – a diktatúra fullasztó légkörében szárnyaszegettek, féligazságokat tartalmaztak.

Utolsó műve befejezetlenül maradt, *A csendes Petőfi utca* (Kolozsvár, 1978) poszthumusz családi krónika, hely- és korrajz, amelyben egy nemzedék történetének bemutatására vállalkozott.

Mikó Imre, mint ember is rendkívüli jelenség volt, olyan személyiség, akit bármilyen útra terelt is a történelem, tiszta ember maradt. Erkölcisége annak a nemzedéknek az életérzését és tartását közvetítette, mely a szülőföldön való maradás és a népszolgálat mellett foglalt állást a Ceau^oescu-féle diktatúra éveiben is. Örökségében változatlanul időszerű a szülőföldhöz és nemzetéhez való hűsége, cselekvő magyarsága, mely egy időben volt magyar és európai.

Sebestyén Kálmán

Bodgál Ferenc negyven éve

Az ideai esztendő évfordulói között szerényen húzódik meg egy vidéki muzeológus rövidre szabott életének kezdő és befejező évszáma: *Bodgál Ferenc* 70 éve született, s immár 30 esztendőig halott. Magam – utódjaként – már nem ismerhettem, de rendre találkozom termékeny munkássága eredményeivel, ugyanakkor sajnálatosan azzal is, hogy mennyire elfelejtették/elfelejtették mára azt az embert, akinek bizonyára az élete java benne van a tudomány, a közgyűjtemény, az ismeretterjesztés terén végzett tevékenységében. A megemlékezések természetes jellemzője, hogy az eltávozott életének eredményeit összegzik és méltatják, s nem engedi meg a műfaj a személyes, ember vonatkozások taglalását. Pedig az életpálya íve, állomásai, nem utolsó sorban befejezése nagyon sok szubjektív mozzanat összegződését (is) jelenti. Az indulás, a környezet, a készen kapott és a megharcolt – vagy megharcoltnak vélt – eredmények befolyásolják, hogy valaki, aki eredményes, sikeresnek is érezheti-e magát. A döntés az ember életéről – jöllehet ezt sokat vitatják – az egyén alapvető, természet adta joga. A veszteség és a tanulság meg elsősorban az utódoké. Magam biztos vagyok benne, hogy Bodgál Ferenc 40 éves korában önmaga által lezárt életműve akkor is torzó, ha egyébként ki-

terjedt és eredményes munkásságot tükröz. Úgy gondolom, hogy érdemes ezen a helyen is megemlékeznünk róla.

Bodgál Ferenc 1932. április 2-án született Miskolcon, s ott is hunyt el 1972. szeptember 2-án. A Tetemvár egy szegényes kis házából indult el, roppant szerény, nehéz körülmények közül. Édesapja a Vasgyár segédmunkása volt, édesanyja a szerény fizetésből három gyermeket nevelt. Bodgál Ferenc, hasonlóan sok más munkásgyerekhez, az elemi iskola után szakmát tanult: óratanuló volt majd esztergályosként dolgozott. 1950-ben szakérettségit tett, s így került az Eötvös Loránd Tudományegyetemre, ahol néprajz–muzeológia szakon szerzett diplomát. 1955. július 1-jétől rövid ideig az egri Dobó István Vármúzeum munkatársa volt, majd 1955. november 1-jétől haláláig a miskolci Herman Ottó Múzeumban dolgozott.

A miskolci múzeum, amely 1952-től viseli a sokoldalú tudós, Herman Ottó nevét, éppen az új névadás évétől rendelkezett – Lajos Árpád személyében – állandó szakképzett muzeológus munkatárssal. A tárgyi gyűjtemény gyarapításában kettőjük tevékenysége, az 1950-es, 1960-as évek igazi sikertörténete volt. Alkalmos felteleteket teremtett persze a hagyományos kultúra gyors átalakulásának, az ország újjáépítésének időszaka, de ők valóban megszállottan, kerékpárral és motorbiciklivel hordták össze a kollektív több ezer darabját. Bodgál különös előszeretettel gyűjtötte a fémművesség, illetve a különféle kézműves tevékenységek eszközeit és készítményeit, munkásságában leginkább ezen a területen találkozott egymással személyes indítatása, valamint Miskolc és a Sajó-völgy tárgyi hagyatéka. (Mondják, hogy rendszeresen felkereste az ócskavas telepeket is – ebben volt Miskolcon muzeológus elődje Megay Géza –, s kiemelte a hulladék vasból a múzeumi gyűjtemény számára hasznos darabokat. A gyűjtemény kialakulásának történetéről és a néprajztudomány feladatairól: *A miskolci múzeum néprajzi gyűjtése 1902–1962*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve IV. 1962–1963. 219–233. old.; *Néprajzi feladatok Borsodban*. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 5. 1963. 18–26. old.). De gyarapított munkája kiterjedt a tárgyi univerzum egészére. Tanulmányokat, közleményeket közölt a tárgykészítőkről, alkotókról, és a kiemelkedő jelentőségű darabokról is. (*A miskolci kovács-kerékgyártó céh*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve V. 1964–1965. 299–316. old.; *Ároktői tükrös 1844-ből*. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 6. 1964. 29–35. old.; *A mádi kovács-kerékgyártó céh*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve VI. 1966. 283–293. old.) Emellett mind az adattári kollektív rendszerelvű gyűjtésében (*A Herman Ottó Múzeum néprajzi adattára*. Múzeumi Közlemények 1967. 51–55. old.), mind a levéltári anyag történeti-néprajzi feltárásában jelentős eredményt ért el. Miskolc XVIII–XIX. századi forrásanyagából a város múltjának finomrajzú történeti-néprajzi részleteit alkotta meg (*Miskolci szárazmalom terve a XVIII. század végéről*. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 1956. december, 53–55. old.; *A miskolci talyiga*. Ethnographia LXXXI. 1960. 524–536. old.; *Egy miskolci „tátos” 1741-ben*. Néprajzi Közlemények V. 1960. 308–312. old.; *Miskolci lakodalmi adatok a XVIII. századból*. Néprajzi Közlemények VII. 1962. 223–234. old.) Felvetette Miskolc város „néprajzi” kutatásának fontosságát, s hozzászólt e munka metodikájához is (*Miskolc néprajzi kutatásának kérdései*. Borsodi Szemle VI. 1962. 70–75. old.)

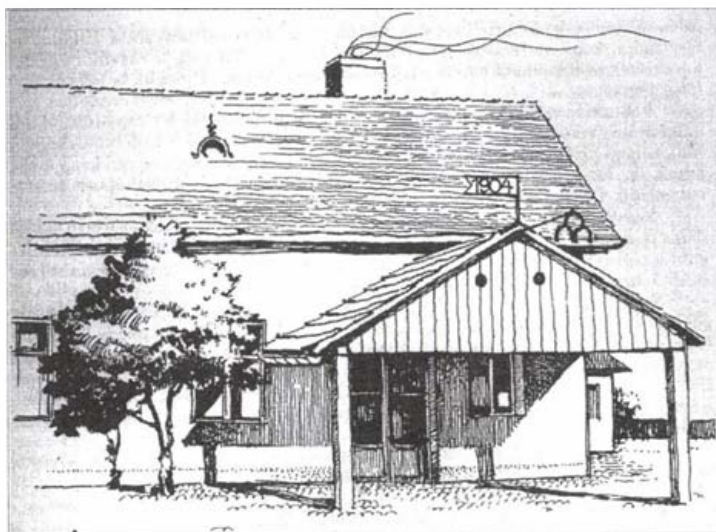
Tudományos érdeklődésének középpontjában a fémművesség vizsgálata állt, de nem volt egyoldalú kutató. Első írása már egyetemi hallgató korában megjelent az Ethnographia hasábjain (*Egy munkásdal változatai*. LXIV. 1953. 277–282. old.), s egész életében sokat és rendszeresen publikált. Tanulmányai és közleményei az országos szakfolyóiratokban, a Herman Ottó Múzeum kiadványaiban és a helyi sajtóban egyaránt nagy számban megjelentek. Egész életét végigkísérte a kovácsmesterség és a fémművesség kutatása: a cinkotai kovácsokról írt szakdolgozatot, a Hernád-völgy településeinek kovácsairól szóló munkájával szerzett doktori címet (1961), a halála előtt készen volt kandidátusi értekezése is a Sajó-völgy fémművességéről. (Ez a munka máig nem jelent meg.) Alapvető tanulmányokat publikált a fémtechnikáról csakúgy, mint a fémművesség szervezeti kérdéseiről, a kovácsmesterség társadalmi szerepéről és megítéléséről, a cigánykovácsok szerepéről. (*A rézöntés technikájához*. *Az edelényi juhászok kampó*. Ethnographia LXX. 1958. 369–391. old.; *Közösségi kovács a mezőkövesdi matyóknál*. N. É. XLIV. 1962. 81–96. old.; *A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei cigányok fémművessége*. Ethnographia LXXVI. 1965. 521–546. old.; *Az ároktői kovácsok*. Ethnographia LXXVIII. 1967. 202–218. old.; *Urakalmi és gépészkovácsok Borsodban*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve VIII. 1969. 349–366. old.; *A kovácsok lógyógyítása*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve X. 1971. 457–487. old.). Minden érdekelte, aminek a kovácsok tevékenységének múltjához egyáltalán köze lehetett, s igen sok történeti és néprajzi közleményt publikált e vonatkozásban, de foglalkoztatták a kérdéskör mód-

szertani problémái is. (*A kovácsmesterség kutatása*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve VII. 1968. 157–170. old.) Fogékony volt a társadalmi kérdések iránt, a baloldali politikai, társadalmi mozgalmak lokális és regionális vonatkozásai csakúgy foglalkoztatták (*Agrárszocialista mozgalom Borsod megyében*. Borsodi Szemle XII. 1968. 70–73. old.), mint a summáság, amiről több tanulmányt közölt. Sajtó alá rendezte az ostorosi szegényember, Koós Imre summáskönyvét is (*Summásélet*. Miskolc, 1960). Rendszerezően vizsgálta Északkelet-Magyarország néprajzi-folklorisztikai kutatásának történetét (*Borsod megye néprajzi irodalma I–II*. Miskolc, 1958., 1970.; *A néprajzi érdeklődés szélesedése Miskolcon és Borsodban 1844-től az első világháborúig*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve IX. 1970. 323–334. old.). Bodgál figyelme kiterjedt a tudománytörténet regionális problematikájára is: több jeles előd tevékenységét önálló tanulmányokban tárta fel (*Komoróczy Miklós és a barkók*. Borsodi Szemle VI. 1962. 106–108. old.; *Györffy István településkutatásai Borsodban*. Borsodi Földrajzi Évkönyv III–IV. 1962. 124–126. old.; *Kóris Kálmán 1878–1967*. Ethnographia LXXVIII. 1967. 602–603. old.). Különösen közel állt hozzá Istvánffy Gyula személyisége, akinek tevékenységét, folklor hagyatékát külön kötetben adta közre (*Istvánffy Gyula: Palóc népköltési gyűjtemény*. Miskolc, 1963). Borsod megye és Miskolc történeti-néprajzi hagyományai, Miskolc népéleti emlékei mellett, nagy figyelmet szentelt a folklor tradíciónak is: elsősorban a betyárvilág emlékényaga érdekelt (*Regula Ede története*. Borsodi Szemle X. 1966. 78–86. old.; *Vidróczy Marci az észak-magyarországi néphagyományban*. Miskolc, 1970).

Bodgál Ferenc nagy szerepet vállalt a néprajzi ismeretterjesztésben, a múzeumi munka és annak eredményei társadalmi megismertetésében. A társadalmi gyűjtőmozgalom országos hatású szervezője volt, a legjobb Borsod-Abaúj-Zemplén megyei pályázatokból kötetre való válogatást szerkesztett (*Borsod megye népi hagyományai. Néprajzi gyűjtők és szakkörök válogatott anyaga*. Miskolc, 1966). Jórészt neki köszönhetően az Istvánffy Gyula néprajzi és helytörténeti pályázat létrehozása (1961), ami Borsod-Abaúj-Zemplén megyében máig rendszeresen meghirdetésre kerül. A honismereti tevékenység egyik kulcsembere volt: a miskolci Földes Gimnázium diákjai közül több egykori szakköröse választotta hivatásul is valamely múzeumi ágat.

Nincs lehetőségem ezen a helyen tovább méltatni Bodgál Ferenc dolgozó életpályájának eredményeit (részletezően: *Balassa Iván*: B. F. Ethnographia LXXXIV. 1973. 377–379. old.; *Bartha László*: Dr. B. F.-re emlékezünk. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 11. 1972. 187–192. old.). Úgy látom, hogy a történeti Borsod és Abaúj megyék területén bármilyen néprajzi téma kutatásához fog valaki, előbb-utóbb találkozik Bodgál Ferenc nevével, eredményeivel. Úgy gondolom, hogy ez, valamint a Herman Ottó Múzeum néprajzi anyaga mégiscsak emléket állít annak a kutatónak, muzeológusnak, aki nagyon mélyről indulva, elfáradt a feltörekvő munkájában, mielőtt a csúcsra érkezett volna.

Viga Gyula



Szilágyi József kovács-
műhelye
(Bodgál Ferenc rajza)